

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SÜLEYMAN ŞAH TÜRBEŞİ'NİN TAŞINMASI SORUNU*

*Yakup KAYA***

*Görkem Ozan ÖZALP****

ÖZET

Hem Osmanlı zamanında hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde devlet adamları nezdinde Caber Kalesi'nde bulunan Türk mezarının Süleyman Şah'a ait olduğu kabul görmüştür. Her iki dönemde de türbenin bakımı, onarımı ve gelecek nesillere aktarımı konusunda büyük bir özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Süleyman Şah'ın kabri üzerine ilk defa Sultan II. Abdülhamit devrinde bir türbe inşa edilmiş ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren de türbe bir karakol binası ile tahkim edilerek güvenli hale getirilmiştir. Süleyman Şah'ın kabrinin bulunduğu türbe ve türbenin etrafındaki belirli bir toprak parçası, 1921 Ankara Antlaşması'nın 9. maddesine istinaden yeni Türk devletinin kendi sınırları dışındaki tek toprağı olarak kabul edilmiştir. Bu toprak parçasının Türkiye'ye ait olduğu gerçeğı daha sonra Ankara Antlaşması esas alınmak kaydıyla Lozan Barış Antlaşması'nda teyit edilmiş, ayrıca Türkiye ile Fransa ve Suriye Arap Cumhuriyeti arasında yapılan ikili antlaşmalara dayanarak bu hukuki durum sürdürülmüştür. Günümüzde de Süleyman Şah türbesi ve türbenin etrafındaki bahsi geçen toprak parçası uluslararası hukuk bakımından Türkiye'nin bir eksklavı olarak kabul edilmektedir. Türbe ve türbenin etrafındaki belirli bir toprak parçası birtakım güvenlik gerekçeleriyle üç defa yer değiştirmiştir. İlk olarak 1939 yılında, daha sonra Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Tabka Barajını inşa etmesi üzerine ikinci defa 1975'te ve nihayet Suriye'deki iç savaş koşullarının da etkisiyle artan tehdit ve tehlikelere karşı Türk hükümetinin stratejik bir kararıyla üçüncü defa 2015'te yer değiştirmiştir. Bu makalede Cumhuriyet döneminde türbenin taşınması ile ilgili yaşanan gelişmeler, özellikle arşiv belgelerinden ve resmi kaynaklardan faydalanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Şah Türbesi, Caber Kalesi, Türk Mezarı, Ankara Antlaşması, Türk Eksklavı

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi/ SBBF Tarih Bölümü, El-mek: yakupkaya79@gmail.com

*** Araştırmacı Yazar

ISSUE OF RELOCATION OF SÜLEYMAN SHAH TOMB IN THE REPUBLICAN PERIOD

STRUCTURED ABSTRACT

It is obvious importance and sensitivity of the issue that Suleiman Shah Tomb which has been known as the Turkish Grave for ages and a portion land at this region has belonged to Turks since Seljuks, the Ottoman state and until finally Turkish Republican Era.

The efforts in the historic process of dealing with new Turkish state to gain a particular piece of land where the tomb of Suleiman Shah was situated in the Ja'ber Castle reveals a significant harmony with understanding and spirit of The National Pact. Releasing the tomb of Suleyman Shah situated in the Ja'ber Castle as land of Turkey, hoisting of the Turkish flag on the tomb and protecting the tomb by Turkish soldiers has been confirmed exactly with reference to defining the borders of Turkey and in Article 3 of the relevant sections of the currently applicable Treaty of Lausanne's soil Matters adopted with reference to the Ankara Agreement. Despite Article 8 of the Treaty of Ankara which is resolving the border issue between Turkey and Syria emphasis on the Treaty of Lausanne, in fact It is understood that all substances of the Ankara Agreement were adopted by the Commission in Lausanne. Then, despite a limitations of the Border Commission to determine the Turkey-Syria borders as fully and clearly be established, this Commission has not reached an expected result.

Finally, ' Friendship and Good Neighbourhood Agreement between Turkey and France' signed in Ankara on 30 May 1926, thereby on border issues were largely resolved. The right to property and the sovereignty of the tomb of Suleiman Shah was given to Turkey in accordance with the relevant provisions of the Treaty of Lausanne (Reaffirming the Ankara Agreement). As according to this treaty in the international law has been expressed as Turkey's exclave in piece of land in the Ja'ber region until 1975.

This situation also applies to the Karakozak region which is the second location of the tomb from 1975 to 2015. Because of the tomb has been moved to Syria Eşmesi at third time in 2015, a new agreement between the government of Turkey and Syria is needed to demonstrate clearly and explicitly the right of Turkey's eksklav.

Significant results have emerged from the study of issues relating to the transportation of Suleiman Shah tomb. First of all, light of archival documents in the article have been revealed that first time, tomb of Suleyman Shah was tried to be built in the period of Sultan Abdülhamit II reign. At the beginning of the 20th Century, there is too limited scientific studies on the region where the tomb of Suleyman Shah is located.

There is some important information in Gertrude Margaret Lowthian Bell's book 'Amurath To Amurath' which is one of the rare studies illuminating to this period. Namely, it was stated that the only one grave in nearby was a Turkish tomb which was a small modern building. The location of the grave was located in the north western part

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

of Ja'ber Castle and on the hill in front of the tower that was resembled a minaret which Arabs named as Neshabah, Bell also noted that this tomb was the only structure in the neighborhood. At the same time Bell mentioned the structure of 'Turkish Tomb' mistakenly attributed to Yavuz Selim instead of Suleyman Shah.

When the article 9 of the 1921 Ankara Agreement was examined, it is understood that the place, where the tomb of Suleyman Shah was located, was pointed to the inside of the castle.

Refik Halit Karay who had been exiled abroad within the scope of One Hundred Fifty Deportation in the early era of the Republican period visited the tomb in the castle and wrote his observations in 1929. Refik Halit Karay have used the following words: "Grave own place today, minaret of Ja'ber Castle is at the top of the grave " in his work.

In this study, according to the available data the following issues can be identified:

The sketch determining the Turkish territory which received from the ATASE Archive which dated 1922 and apparently sent to the delimitation of the Border Commission is showed that Suleiman Shah's tomb is not at the castle, is near the newly constructed police station building outside the castle in the 1938-1939 period.

On the official website of Gendarmerie General Command and in the Suruc District Annual which published by Suruc District Governorate in 1996 are indicated that in 1938, modern station building was built at outside of Ja'ber Castle and a location in front of the castle and a year later in 1939, a proper tomb was made according to the historical importance of the old tomb and property and was transferred next to the police station.

Between 1920 and 1946, with the permission of French mandate, French archaeologists have made a series of excavations in Ja'ber Castle and the results of this study has not been published so far. At the same time restoration work was also carried out in the castle but there was no permission by the Turkish Government for this excavations. According to Turkey's 1922 sketch, the fact emerges that a place outside the castle was accepted in Turkish territory. Accordingly, It is likely that ancient tomb was moved from the castle to a new tomb structure in the 1938-1939 period. The transport which emphasized by the gendarmerie records may have occurred in 1939. Even if we assume that not such, tomb inside the castle also may be moved at a later date between the years 1922 and 1939.

But 'Friendship and Good Neighbourhood Agreement' which signed in Ankara on 30 May 1926 determined with details clarification of the Turkey-Syria borders and the application format of certain provisions of 1921 Ankara Agreement , and also brought the new provisions.

According to the provision related to Ja'ber Castle of the Ankara Agreement was stated that Suleyman Shah's tomb was in the castle. The surface area, where Ja'bar castle was located, was approximately 54,000 square meters. Piece of land in the Ja'bar owned by Turkey is 8797 square meters. There is no clear and explicit documents, when

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

and which agreement or protocol determined this 8797 square meters. The sketch with 1936 date drawn by the Ministry of Public Works is emphasized piece of land which is 8797-square-meters. Hence on the period between the years 1921-1936, the possibilities of these both moving to new premises outside the castle of Suleyman Shah tomb and also a secret protocol was made between France and Turkey related to 8797 square meters field of Turkey which is the mentioned tomb around are possible.

It is understood that the police station which was made by the Turkish Government in the 1938-1939 period and structure of new tomb are not in the same plan with tomb which was built in Period of Abdulhamit. Regarding this, in the article, the difference of the position and plans between tomb plan at the period of Abdülhamit II and picture of the new tomb which was made in the 1938-1939 period were clearly demonstrated.

Due to the threats of Tabqa Dam waters, in 1975, tomb has moved into second place in the Karakozak in accordance with an agreement was made by Syria and Turkish administrators.

In 21 February 2015 , with a strategic decision taken by the Turkish Government, tomb was moved to Syria Eşmesi which is quite close the border of Turkey.

Key Words: Suleyman Shah Tomb, Ja'ber Castle, The Turkish Grave, Ankara Agreement, Turkey's Exclave

Giriş

Selçuklulardan Osmanlılara ve nihayet Türkiye Cumhuriyeti'ne değin geçen zaman diliminde bugünkü Suriye coğrafyasında bir Türk toprağı olarak kalan ve bu niteliğini sürdüren Süleyman Şah Türbesi ve türbenin etrafındaki belirli bir toprak parçası Türkiye'nin kendi sınırları dışındaki bir eksklavı olarak varlığını muhafaza etmektedir. Türbede yatan kişinin Süleyman Şah olup olmadığı, Süleyman Şah'ın yanında yatan iki kişinin kimler olduğu, Süleyman Şah'ın kim olduğu ve öneminin nereden kaynaklandığı soruları bugün dahi tarihçiler ve araştırmacılar arasında tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu tartışmalar bir yana gerek Osmanlı Devleti gerekse de Türkiye Cumhuriyeti dönemindeki türbeye yönelik gösterilen özel önem ve ihtimam, türbenin bir ecdat mirası olarak kabul edildiğinin bariz bir göstergesidir. Diğer yandan Osmanlı arşiv vesikaları incelendiğinde¹ özellikle Abdülhamit dönemindeki belgelerde Caber Kalesi'nde yatmakta olan kişinin Süleyman Şah olduğu vurgulanmakta ve Süleyman Şah'ın da Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in dedesi olduğu kabul edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde de bu kadim Türk toprağı ve mezarı aynı mantalite çerçevesinde değerlendirilmekte ve devlet politikası da bu minvalde şekillendirilmektedir.

Süleyman Şah Türbesi'nin ve türbeye mücavir bir kısım toprağın statüsü meselesi Milli Mücadele sürecinde 20 Ekim 1921 tarihinde Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşması'nda gündeme

1 Özellikle Sultan II. Abdülhamit dönemine ait belgelerde Caber Kalesi'nde kain veya medfun Süleyman Şah hazretlerinden ve onun merkadinden(kabrinden) bahsedilmektedir. Bu çerçevede şu belgelere bkz. BOA, YPRK. SGE, 9.110.002.001., BOA, İ. DH. 849.068137.002.001., BOA, İ. DH. 924.73.248.001.001., BOA, İ. DH. 924.732.48.001.001.002., BOA, İ. DH. 849.068137.001.001., BOA, İ. DH. 924.73248.004.001., BOA, BEO. 38210.286560.003.001. Bu belgelerin ayrıntılı tahlili için ayrıca bkz. Yakup Kaya, Görkem Ozan Özalp, Süleyman Şah Türbesi/Bir Vatan Toprağı, Ankara: Atlas Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2015, s. 47-52.

getirilmiş ve bu antlaşmanın 9. maddesinde Caber Kalesi'nde yatmakta olan Süleyman Şah'ın kabrinin bulunduğu türbenin Türkiye'nin hâkimiyetinde olduğu, türbeye bir Türk bayrağı çekilebileceği ve ayrıca türbenin Türk muhafızlar tarafından korunabileceği belirtilmiştir².

Lozan Antlaşması'nın birinci bölümünün 'Topraklarla İlgili Hükümler' kısmının 3. maddesinde 1921 tarihli Ankara Antlaşması esas alınarak Türkiye ile Suriye arasındaki sınır meselelerinin çözülmesi kararlaştırılmıştır. Lozan Barış Antlaşması görüşmeleri sürerken Fransızların Ankara Antlaşması'nın 9. Maddesinde Türk Hükümeti'ne tanıdığı haklar İngiliz ve Fransız delegeleri arasında gündeme gelmiştir. İngilizlerin Arıburnu'ndaki İngiliz ve Anzak mezarlarının bulunduğu bölgede kurmayı hedefledikleri 'poropertié ve ownership' statüsü için Fransız temsilcisi M. Barrère, İngiliz tarafının taleplerinin Türk heyeti tarafından karşılanması için kendilerinin Ankara Antlaşması'nda Türk Hükümeti'ne tanıdıkları hakların birer örnek teşkil ettiğini ve Türk tarafının İngilizlerin Arıburnu'ndaki taleplerini kabul etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Nihayetinde Lozan Antlaşması'nın 129. Maddesine göre Arıburnu'nda İngiliz yönetimine burada bulunan Anzak ve İngiliz mezarlarının tanzimi ve bakımı bağlamında çeşitli ayrıcalıklar tanınmış ve böylece İngilizler Arıburnu'nda mülkiyet hakkı olarak değerlendirilmese bile mezarlarla ilgili bir nevi özel kullanım hakkı elde etmiştir³. Buradan da açık bir şekilde anlaşıldığı üzere Lozan Antlaşması, Ankara Antlaşması'nın sadece sınırlarla ilgili 8. Maddesini değil 9. Maddesi de dahil olmak üzere bütün maddelerini Türkiye ile Suriye arasındaki meselelerin halledilmesi çerçevesindeki temel referans noktası olarak kabul etmiştir.

Önce Caber Kalesi civarında bulunan ve daha sonra Karakozak'a taşınan Süleyman Şah Türbesi ve türbe civarındaki 8797 metrekaarelik toprak parçası başlangıçta Türkiye ile Fransa, sonra da Türkiye ile Suriye Hükümetleri arasındaki ikili antlaşmalar çerçevesinde düzenlenmiştir. 2015'te ise Suriye'deki iç savaş sonucunda Karakozak mevkiinde güvenlik zafiyetinin artması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti aldığı stratejik bir kararla türbenin Suriye Eşmesi'ne taşınmasına karar vermiştir. Bu makalede 1921'den günümüze değin türbenin üç defa yer değiştirmesi belgeler etrafında enikonu değerlendirilecektir.

1- Süleyman Şah Türbesi'nin Birinci Defa Taşınması

Osmanlı Devleti zamanında II. Abdülhamit dönemi öncesinde ve sonrasında mezarın bir yer değiştirmesi söz konusu değildir. II. Abdülhamit döneminde Süleyman Şah'ın mezarına bir türbenin yaptırılması için harekete geçilmiş ve miladi 1892 yılında Süleyman Şah'ın mezarı üzerine ilk defa bir türbe inşa edilmiştir. Mezarla birlikte türbenin yeri çeşitli konjonktürel ihtiyaçlara binaen Cumhuriyet döneminde üç ayrı dönemde yer değiştirmiştir. Bu konu çeşitli belgelerle enikonu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Aşağıdaki iki fotoğraf 20. yüzyılın hemen başlarında oryantalist G. L. Bell tarafından çekilmiştir. Fotoğraflara Bell'in arşivinden ulaşılmıştır. Bu fotoğraflarda Caber Kalesi'nin dışında herhangi bir türbe binası bulunmamaktadır. Bell eserinde türbenin kale içerisindeki yapısından da söz etmektedir (Bell, 1911, s. f49). 1939'dan sonraki kalenin aynı cephesine ait fotoğraflarda ise yeni bir türbe binasının kalenin dışında inşa edildiği gözlenmektedir.

2 CMD. 1556, Turkey No. 2(1921), Ayrıca bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, 103. İnikat, C. XIV, s. 26.

3 NA, CAB/24/164, p. 97-99, Bu konuda ayrıntılı değerlendirme için ayrıca bkz. Kaya, Özalp, a.g.e., s. 72-73.

Resim-1⁴

4 Bell'in arşivinden alınmıştır. Bkz. <http://www.gerty.ncl.ac.uk/>.

Resim-2⁵

ATASE Arşivi'nde bulunan Caber Kalesi'ndeki Türk karakol binasının hemen karşısına Fransız mandasındaki Suriye Devleti'nce bir karakol binası yapılmak istendiğine dair 09/01/1937 tarihinde Gümrükler Muhafaza Genel Komutanlığı tarafından Genelkurmay Başkanlığı'na gönderilen Suriye haberleri hakkındaki resmi yazıda, "*Suriye Hükümeti'nin güney sınırlarımız üzerinde bulunan muhafaza karakollarımıza mütenazır olmak üzere birer karakol açılmasına karar verdikleri, karakol binalarının yerlerini tesbit için bir heyetin çalıştırılmakta olduğu, güney sınırlarımız karşısındaki Suriye köylerine Fransızlar tarafından silah dağıtıldığı, silah tevzi evvela köylerde mevcut silâhlar gizliden toplanmış, sonradan yine gizli tutulmak suretiyle dağıtılmış olduğu, Suriye'nin (Hep) kazasının içinde Vatanilerden teşekkül eden iki yüz asker mevcut olup başlarında (Abdulkadir Hamut) adında birinin bulunduğu, bir hafta evvel bir Fransız Piyade alayının İskenderun havalisine sevk edildiği, İskenderun körfezine bir Fransız zırhlısının gelmiş olduğu haber alınmıştır. Derin saygılarımla arz ederim.*

*Dahiliye Vekilliğine ve Genelkurmay Başkanlığına arz edilmiştir.*⁶” denilmiştir.

1938 yılına gelindiğinde Süleyman Şah Türbesi'nin bulunduğu bölgeye yönelik çeşitli tehditler belirmeye başlamıştır. Bu meyandaki tehdit unsurları arasında bölgede bulunan bazı Arap aşiretlerinin Fransızlar tarafından Türkiye'ye karşı kıskırtılması, Fransızların Süleyman Şah Türbesi'nin hemen karşısına bir karakol binası inşa etmeye çalışmaları, Fransız mandasındaki Suriye Arap yönetiminin Türkiye'ye karşı takındığı siyasi tavır ve o günlerde türbeyi koruyan Türk

5 Bell'in arşivinden alınmıştır. Bkz. <http://www.gerty.ncl.ac.uk/>.

6 ATASE, İDH. 7-047-1.

askerlerine yönelik taciz ateşlerinin sıklaşması gösterilebilir. İşte sayılan bu temel saikler çerçevesinde Türk Hükümeti gerekli tedbirleri alarak girişimde bulunmuştur.

Öncesinde kerpiçten bir bina olduğu bilinen karakol binasının ve Süleyman Şah Türbesi'nin 1936 yılında tamir ve inşası gündeme gelmiştir. Karakol inşaatı ve türbenin tamirati için 6406 lira harcanacağı tahmin edilmiştir. Yapılacak inşaat için gerekli olan hazırlıklar yapılmış; ancak tamirat o yıl yapılamamıştır (Bayındırlık, 1936, s. 55).

Sonraki yıl 23.06.1937 tarihinde Reiscumhur Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanan kararnâme ile karakol binası için 8000 liralık döviz müsaadesine izin verilmiştir. Kararnamede, “*Suriye toprağında bulunan Caber Kalesi'nde yaptırılacak karakol binası için 8,000 liralık döviz müsaadesi verilmesi ve bu dövizin 1937 döviz cetvellerine devairin müteferrik ve gayri melhuz ihtiyaçları fashna konulan 100,000 liralık tahsisattan Nafta Vekaleti emrine münakale sureti temini; Nafta Vekilliğinin isteğine atfen Maliye Vekilliğinin 19.05.1937 tarih ve 54243/8914 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 23.06.1937 tarihli toplantısında onanmıştır*”⁷.”denmektedir.

Süleyman Şah Türbesi'nin muhafaza edilebilmesi ve daha modern bir karakol inşası için önce bu bölgede “30 Mayıs 1938 tarihinde bir karakol binası yapılmış ve eski türbenin tamiri imkansız hale geldiğinden tarihi önemi ve özelliği ile mütenasip olarak 1939 yılında da karakolun yanında bir türbe inşa ettirilerek mezar buraya nakledilmiştir”⁸.

“*Bu kararnâme'nin çıkarılmasından sonra karakol binası yapılarak 30 Mayıs 1938'de hizmete açılmıştır. Ayrıca eski türbe tamir edilemez hale geldiği için yeni yapılan karakol binasının yanına yeni bir türbe yapılarak mezar buraya nakledilmiştir* (Özkan, s. 205).”

Karakol binasının yapımında Halep Konsolosu Selim Feyzi Günen'in birçok katkısı olmuştur. Karakol için Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 7158 lira 81 kuruş para tahsis edilmiştir. Bu paranın 5500 lirası ile binalar tamamlanmış, kalan 1600 lira ile de mevcut kuyunun tamiri yapılmış ve bir kısım yerler de ağaçlandırılmıştır (Bayındırlık, 1938, s. 55-59).

Resim-3 (Yund, 1970, s. 23) Süleyman Şah Türbesi'ndeki Türk jandarma Karakolundan Bir Görünüm

Yapılan karakol binasının dışarıdan görünümü yukarıdadır. Nöbetçi askerlerin barınması için yapılan karakol binası tel örgü içindedir. Binanın ortasında, Süleyman Şah Jandarma Karakolu

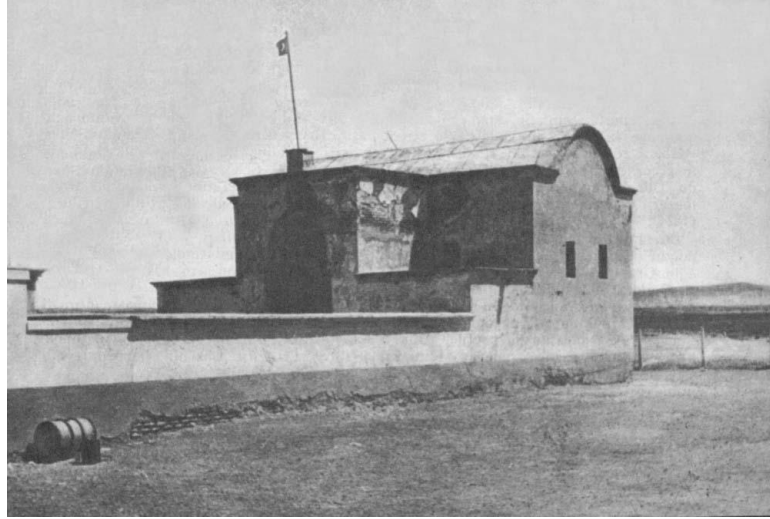
7 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 76. 58. 17.

8 Bu önemli bilgi için bkz. 96' Suruç İlçe Yıllığı, Şanlıurfa: Suruç Kaymakamlığı Yayınları, 1996, s. 38. 1939'da modern karakolun yanına yeni bir türbenin yapıldığına ve mezarın buraya taşındığına dair diğer önemli bir bilgi için bkz. https://www.jandarma.gov.tr/diger/dis_iliskiler.html, 10.02.2015.

diye yazılıdır. Üzerinde Türk bayrağı bulunan bina, kiremitli olup, çevrenin en güzel yapısıdır. Duvarlar badanalanmıştır. Tel örgü içindeki bir kuyudan su ihtiyacı sağlanır. Su yetmezse, Fırat'tan da faydalanılır. Karakol binasının içi, bir batarya ile elektrik sağlanarak aydınlatılır (Yund, 1970, s. 24).

Resim-4⁹

Resim-5¹⁰

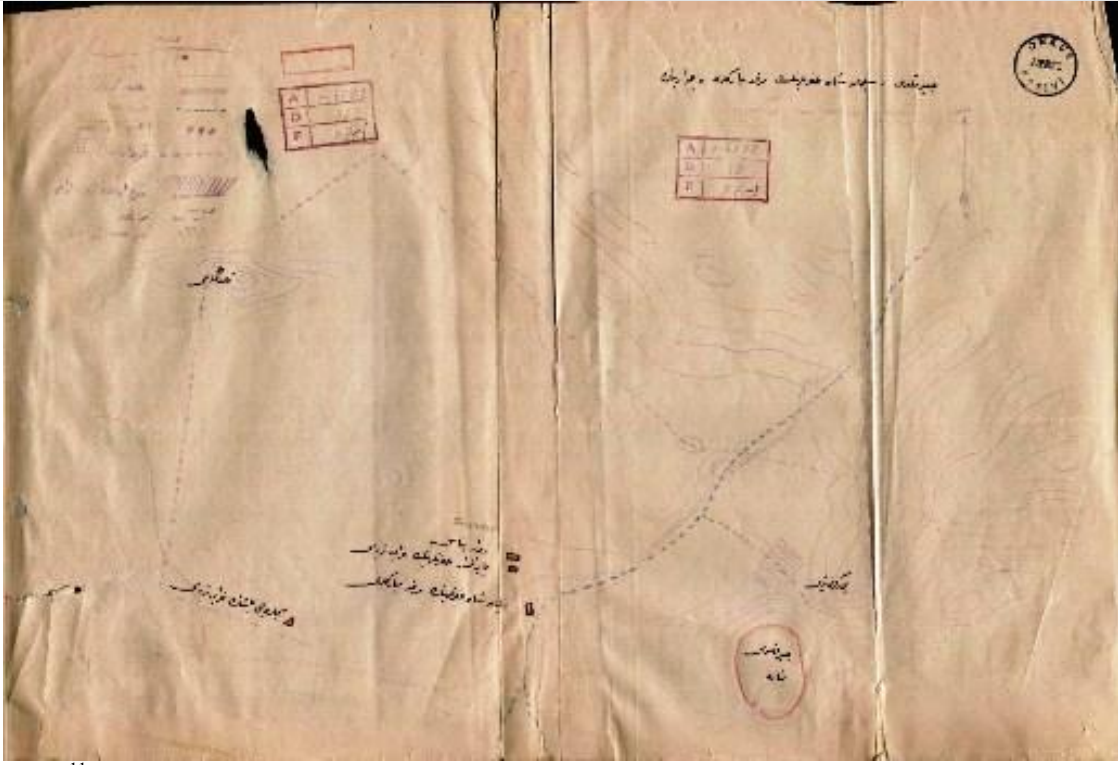
9 1938'de Türk Hükümeti tarafından yaptırılan yeni karakol binasının ve 1939'da yanına inşa edilen Süleyman Şah türbesinin Menderes döneminde restore edilmesinden sonraki görünümü için bkz.

https://www.jandarma.gov.tr/diger/dis_iliskiler.html.

10 1938-1939 sürecinde inşa edilen Süleyman Şah türbesinin yakından bir görünümü için bkz. Yund, a.g.m., s. 23.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

Kroki-1¹¹

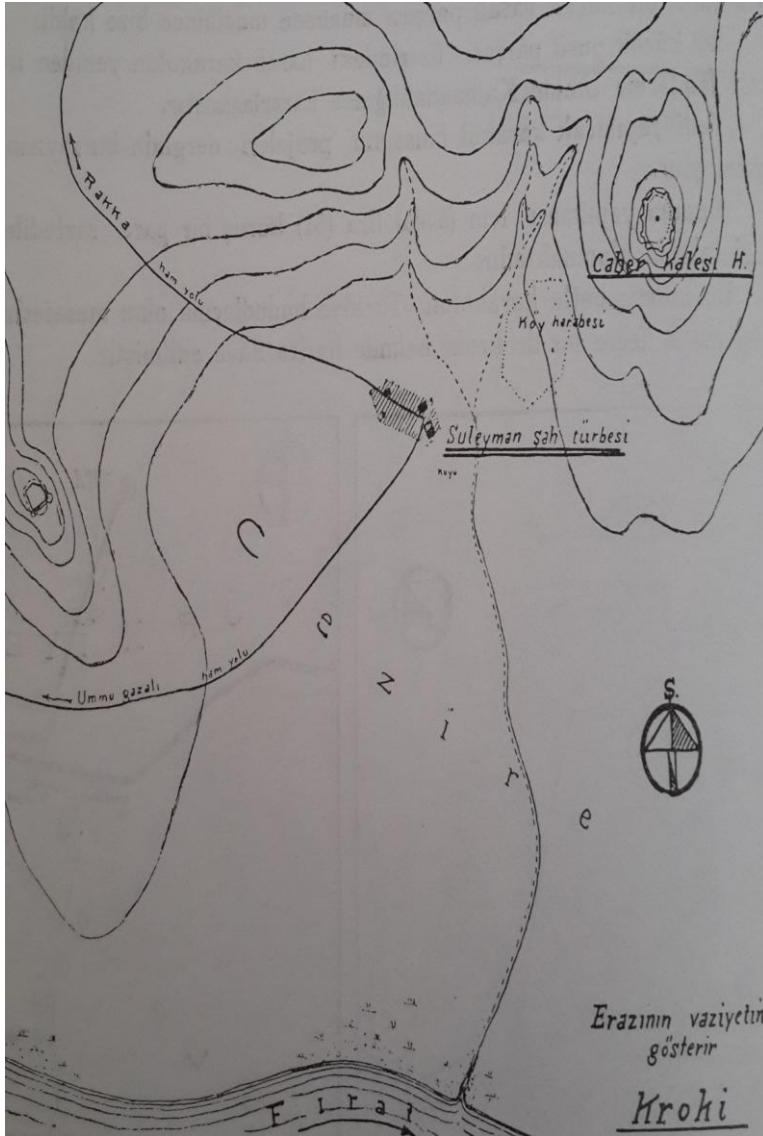
Yukarıda yer alan ‘Kroki-1’ ATASE arşivinden elde edilmiştir ve kroki 1922 yılına yani Ankara Antlaşması’nın imzalanması sonrasındaki bir tarihe aittir. Bu krokide Türkiye’ye ait yerler kırmızı ile işaretlenmiştir. Bu kroki 1921 tarihli Ankara Antlaşması’na göre Türkiye ile Fransa hükümetleri arasında nihai olarak belirlenecek olan Türkiye-Suriye sınırlarını kesinleştirmek üzere oluşturulan ‘Tahdit-i Hudud Komisyonu’na’ gönderilmiştir. Bu tarihlerde Süleyman Şah’ın türbesi Ca’berKalesi’nin müstemilatında olduğuna göre bu kroki türbenin kale dışına taşınmasını da içeren bir taslağı ortaya koymaktadır. Krokiye göre Süleyman Şah hazretlerinin merkad-i(kabir) mübareklerinin yanı sıra bir Zavar Binası¹², Bayrakdar ve Seccâdecibaşı hazretlerinin harap türbeleri bulunmaktadır. Osmanlı belgelerinin hiçbirinde Süleyman Şah hazretlerinin kabri yanında ikinci ve üçüncü bir kabirden bahsedilmemektedir. ATASE’deki bu belgede yer alan krokide kırmızı ile işaretli kişilerin kabirlerinin, 1938-1939 sürecinde Süleyman Şah hazretlerinin kabrinin yanına taşınmaları kuvvetle muhtemeldir.

11 Bu belge için bkz. ATASE, İSH. 630-15aa.

12 Hayvanların beslendiği ve barındırıldığı bir mekan.

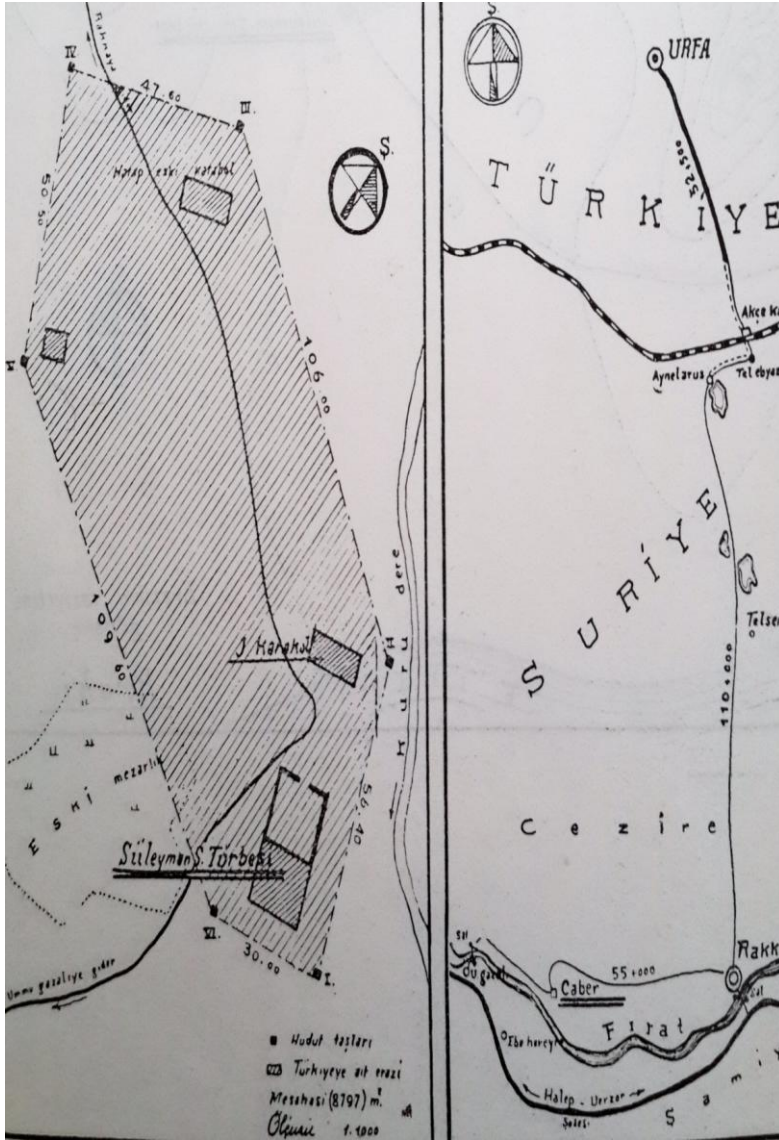
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

Kroki-2¹³

13 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı'nın Caber Kalesi civarı ile Süleyman Şah Türbesi'nin ve karakolun yeni yerini gösteren krokisi için bkz. Bayındırlık İşleri Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 8, T.C Bayındırlık Bakanlığı Yayını, İkincikanun(Ocak) 1936, 56.

Kroki-3¹⁴

1930'lu yılların sonlarında ve özellikle Hatay sorununun yoğun olarak gündemde olduğu zamanlarda Caber Kalesi karakolu önemli bir yere sahip olmuştur. Fransızların bölge üzerinde devam eden emelleri çerçevesinde Suriye'deki birçok aşireti Türkiye'ye karşı kışkırtma eğiliminin yaşandığı süreçte, Caber Kalesi'ndeki karakol Türkiye'nin istihbarat toplayabildiği bir nokta olmuştur. Urfa Valisi K. Demirer imzalı Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilen 8.6.1938 günü ve Em.15/115 sayılı şifreye ek yazıda böyle bir olaya değinilmiş ve şöyle bir bilgi verilmiştir:

"1 - İskenderun ve Antakya'dan Halep ve Şam'a kaçan Ermenilerin ailelerini bırakıp tekrar döndükleri ve kiliselerde toplantı yaparak suikast için konuşmakta oldukları,

14 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı'nın Caber Kalesi civarı ile Süleyman Şah Türbesi'nin ve karakolun yeni yerini gösteren krokisi için bkz. Bayındırlık İşleri Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 8, T.C Bayındırlık Bakanlığı Yayını, İkincikanun(Ocak) 1936, s. 57.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

2- Antakya ve Kırıkhan'dan her gün Ermeni ailelerinin ve muhalif olanların Halep'e taşındıkları, Kırıkhan'daki Milis süvarisinin, ailelerini Halep'e nakletmekte oldukları,

3 – Halilsikke karakolumuzun cenubundaki Zeytinlik köyüne 6 Haziran 1938 günü 30 milis ve 7 haziran günü Kasnebi'nin cenubundaki Dersivan köyüne de 20 süvari jandarma ile bir Subayın geldiği,

4 - Amude'deki gayrı Müslimlerin El-cezire hakkında müzakere yapmak üzere 6.Haziran 1938 günü içtima yaptıkları ve bu içtima Derbesiye'den partizanlara mensup bir kaç kişi iştirak ettiği, Gümrük Muhafaza Alay Komutanlığından,

5 - Arap pınar mıntıkasında Şemsettin köyün de oturan Şeyh Şevvah'ın kardeşi Napfın, tahminen 15 gün evvel Caber kale karakoluna gelmiş ve türbeyi ziyaret ettikten sonra erlerimizle hasbihalde bulunmuş ve Türkiye lehindeki hissiyatını izhar eylemekle beraber Suriye dahilinde Fransız amâline hizmet eden aşiretlere karşı hareket edebileceğini ve bu hareketi Şam'a kadar götürebileceğini, tüfenk, cephane ve saire gibi malzeme istediğini, Ancak,Türkiye'ye iltica zaruretinde kalırsa kabulünü dilemekte olduğunu söylemiş ve arzusu 30.5.1938 gününde Ca'berkale karakolunun açılma törenini yapan Halep Konsolosumuza iblâğ edilmiş ve Konsolosunuzun daveti üzerine 5.6.1938; gününde otomobille Halep'e gittiği Vilâyet Jandarma Komutanlığından bildirilmiş ve incelenmesi için Emniyet i Müfettişliğine yazılmış olduğu arz.

6 — Dâhiliye Vekâletine, Genelkurmay Başkanlığına, Birinci U. Müfettişliğe arz edilmiş, ma'lûmâten Vilâyet Jandarma Komutanlığına yazılmıştır¹⁵"

2- Türbenin İkinci Defa Taşınması

Suriye Hükümeti 1966 yılında Fırat nehri üzerine bir baraj yapmaya karar vermiştir. 1973 yılına gelindiğinde Suriye Hükümeti, barajın su toplamasıyla beraber Caber Kalesi'nin sular altında kalacağını ileri sürerek türbenin yerinin değiştirilmesi isteğiyle Türkiye'ye bir nota vermiştir. Türkiye de Suriye'ye bir nota ile karşılık vermiş ve Keban Barajı'nı kapatmıştır. Karşılıklı bu restleşmelerden sonra yapılacak olan Tabka Barajı'nın yapımı sonrasında sular altında kalacak olan Süleyman Şah Türbesi'nin nakledilmesi için bir ekip görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Böylece türbenin nakledileceği yeni yerin tespiti için incelemelerde bulunmak ve Suriye makamları ile görüşmelerde bulunmak üzere Türkiye Hükümeti'ni temsil etmek için bir heyet oluşturulmuştur. Bu heyette Dışişleri Bakanlığı Emlak Dairesi Reisi Osman Başman'ın başkanlığında Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Plan ve Proje Daire Başkan Yardımcısı Hurşit Takman, Mardin 22. Seyyar Jandarma Tugay Komutanlığı Kurmay Başkanı Kurmay Albay Ragıp Sivrel ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Etüd ve Plan Dairesi Teknik Müşaviri Zekai Günrül'den oluşan heyetin Suriye'ye gönderilmesine, görüşmeler sonunda hazırlanacak belgelerin Heyet Başkanı Osman Başman tarafından parafe edilmesine ve bu belgelerin hükümetin olurunun alınması sonrasında Şam Büyükelçisi Fahir Alaçam tarafından imzalanmasına karar verilmiştir. 27.03.1974 tarihinde bununla ilgili hükümet tarafından bir Kararnâme çıkarılmıştır¹⁶.

Daha sonra Türkiye Hükümeti heyette bazı değişiklikler yapmış, Jandarma Genel komutanlığı Mardin 22. Seyyar Jandarma Tugay Komutanlığı Kurmay Başkanı Albay Ragıp Sivrel'in yerine Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Hudut Kaçak Şube Müdürü Jandarma Albay Necabettin Ergenekon'u görevlendirmişti¹⁷. Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Plan ve Proje Dairesi Başkan Yardımcısı Hurşit Takman'ın yerine aynı Bakanlığın

15 ATASE, İDH. 8-005-1, ATASE, İDH.8-005-2.

16 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 297. 27. 11.

17 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 305. 76. 6.

Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Ankara 5. Bölge Müdürlüğünden Edip Onat'ın görevlendirmesine karar vermişti¹⁸. Yapılan görüşmelerin sonucunda Maliye Bakanlığı tarafından Bayındırlık Bakanlığının 4,000,000 lira keşif bedeli üzerinden Suriye'de yaptırılacak olan Süleyman Şah Türbesi inşaatının Suriye ile yapılan ikili anlaşmaya dayanan gizli yön ve askeri niteliği dolayısıyla 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 46. maddesinin K fıkrası olan “Askeri zaruretler dolayısıyla gizli tutulması lazım gelen şeyler” uyarınca yaptırılmasının gerekli olduğu bildirilmişti. Bu hususta Maliye Bakanlığının Bakanlar Kurulunda alınacak karar hakkındaki mütalaası sorulmuştu. Maliye Bakanlığı, Bakanlar Kurulunda karar almak şartıyla türbe ihalesinin pazarlıkla yaptırılmasında herhangi bir mahzur görmediğini bildirmişti¹⁹. Bunun üzerine Bayındırlık Bakanlığı Başbakanlıktan, Maliye Bakanlığından aldığı cevap ile yapılacak işin pazarlıkla yaptırılması konusunda gerekli kararın çıkması için izin istemişti²⁰. 03.09.1974 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk imzalı kararname ile türbenin ihalesi için Bakanlar Kurulu tarafından gerekli izin verilmiştir²¹.

Türkiye ile Suriye Hükümetlerinin temsilcileri Ankara ve Şam'da türbenin yeni yerinin neresi olacağı konusunda bir dizi görüşmede bulunmuş ve iki taraf arasında aşağıdaki anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmada şu maddeler yer almaktadır:

“a. Türbe, müstemlatı ile birlikte Karakozak köyü yakınındaki yere nakledilecek,

b. Barajın kenarında, türbenin bu günkü mevkiine mümkün olan en yakın yerde mermerden bir kitabe dikilecek,

c. Türbenin bugünkü yerini tespit etmek maksadıyla, göl üstüne bir şamandıra konacaktır²².”

Sonuçta bu antlaşmaya istinaden bölgede bir araştırma yapan Bayındırlık Bakanlığı uzmanları, türbenin yine Fırat Nehri üzerinde bir yarımadaı andıran ve Karakozak Köyü sınırları içerisinde bulunan 10.096 metre karelik ve Şanlıurfa'ya uzaklığı 30 kilometre olan bölgeye inşa edilmesine karar vermişlerdi. Dışişleri Bakanlığının da talebiyle yeniden yapılacak olan Süleyman Şah Türbesi'nin mimarlığına Mimar Prof. Dr. Ünal Demirarslan görevlendirilmiştir. Suriye yönetimi yapılacak olan türbenin nasıl olacağı konusunda çeşitli şartlar öne sürmüştür. Suriye makamlarına göre yeni yapılacak olan türbenin, eski türbeden daha büyük olmaması istenmekteydi. Türk Dışişleri Bakanlığı ise türbenin hem geleneksel Türk mimari motiflerini taşımasını hem de modern bir görünümde olmasını istemişti. Aynı zamanda Dışişleri Bakanlığı Mimar Prof. Dr. Ünal Demirarslan'dan özel bir istekte bulunmuştu. O dönemlerde de türbede nöbet bekleyen nöbetçi Türk askerlerine dışarıdan taciz ateşleri yapılmaktaydı. Bu nedenle Dışişleri Bakanlığı türbenin önünde 24 saat nöbet tutan askerlerin nöbet yerlerinin içe dönük olmasını istemişlerdi. Yapılacak olan türbenin, karakolun ve türbedarın kalacağı lojmanın Türkiye açısından çok önemli olması nedeniyle, yaklaşık 4 ay içerisinde ve 20 kadar Türk işçisinin çalışmalarıyla karakol, türbe ve lojman hızlı bir şekilde inşa edilmişti²³. Türbe bittikten sonra Süleyman Şah ve iki askerinin naaşlarının bulunduğu sandukalar 30 Eylül 1975'te yeni yerlerine taşınmıştı (Özkan, s. 203).

Mimar Prof. Dr. Demirarslan bir röportajında şöyle demiştir: “Süleyman Şah Türbesi'nin Türkiye açısından manevi değeri çok büyük. Benim türbeyi yaptığım yıllarda her ay Türk askeri değişirdi. Türbenin içinde bulunduğu vatan toprağında kullanılan her malzeme Türkiye'den gelirdi.

18 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 302. 58. 8.

19 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4. 3.

20 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4. 2.

21 BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4. 1.

22 https://www.jandarma.gov.tr/diger/dis_iliskiler.html, 10.02.2015.

23 Bülent GÜNAL / AHT - Fotoğraflar: Sinan BİLGENOĞLU, Suriye'deki Süleyman Şah türbesinin mimarı Habertürk'e konuştu, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/933339-iste-ates-hattindaki-turk-turbesinin-ici>.

Sanırım yine öyledir. Jeneratörle kendi elektriğimizi üretirdik, tüm yiyecek ve içecekler Türkiye'den giderdi. Çöpümüzü bile dışarıya vermez, orada öğütürdük²⁴”. Buradan anlaşılıyor ki yapılan türbe tam anlamıyla kendi içerisinde bağımsız bir yer haline getirilmiş ve türbenin Suriye Devleti ile herhangi bir bağı söz konusu olmamıştır.

1975'te türbenin taşınması esnasında devlet tarafından görevlendirilen ve Diyanet İşleri eski başkanlarından olan Tayyar Altıkulaç anılarında, 1939'da inşa edilen türbeden Süleyman Şah'ın ve yanında yatmakta olan kişilerin kemiklerini bir torbaya koyarak aldıklarını ve türbenin ikinci yeri olan Karakozak'a taşıdıklarını anlatmaktadır. Mezarlara inen bir mahzen kapağını açarak indiklerini anlatan Altıkulaç, kemiklerin içerisinde bulunduğu ahşap tabutların rutubetten çürümeye yüz tuttuğunu da eklemektedir (Altıkulaç, 2012, s. 256-258). Bu anılar, mezarların 1939'da yeni türbeye taşınması esnasında aslına ve tarihi niteliğine sadık kalınarak yeniden oluşturulduğu²⁵ şeklindeki jandarma ve kaymakamlık kayıtlarının ne denli isabetli bir durumu kayıt altına aldıkları gerçeğini ortaya koymaktadır.

Süleyman Şah Türbesi 1975 ile 2015 yılları arasında Karakozak bölgesinde, “Akçakale İlçesinin 10 km. güneyinde, Rakka ile Balis arasında ve Rakka'ya 50 km. mesafede Fırat nehrinin sol sahilindeki Suriye toprakları üzerinde ve Halep'in 130 km. doğusunda, Deyrizor muhafızlığının ise 610 km. kuzeybatısında²⁶” bulunmaktaydı.

3- Türbenin Üçüncü Defa Taşınması

21 Şubat 2015 tarihi akşamında 18.30 sularında başlayan ve 22 Şubat 2015 saat 10.12 sularında son bulan TSK tarafından hazırlanan stratejik, operatif ve taktik seviyede yapılan çok yönlü ve derinlikli hareket planlaması ile hava ve kara unsurlarının birlikte gerçekleştirildiği başarılı bir operasyonla Süleyman Şah türbesinin yeri değiştirilmiştir. Şah Fırat Operasyonu olarak isimlendirilen operasyona 9 tank, 57 zırhlı araç, 100 araç ve 572 personel katılmıştır. 21 Şubat 2015 tarihi saat 21.00'de eş zamanlı olarak iki operasyon birden başlatılmıştır. Bu birliklerimiz 22 Şubat 00.30 sularında Süleyman Şah Saygı Karakolu'na ulaşmıştır. Yine saat 21.02'de başka bir tank birliğimiz Eşme civarında yine Suriye topraklarına girerek yakın bir mekanda Süleyman Şah'ın yeni kutsal mekânının tanzimini ve nakli kubûrun gerçekleştirilmesini teminen gerekli toprak parçasını kontrol altına almıştır. Süleyman Şah'ın naaşı ile diğer iki kabir geçici olarak Suriye'de bulunan Eşme köyü sınırları içinde kalan ve güvenlik güçlerimizce koruma altına alınan bu bölgeye taşınmıştır. Başarı ile tamamlanan Şah Fırat Operasyonunda görevli olan kahraman Astsubay Halit Avcı operasyon sırasında elim bir kaza sonucunda şehit olmuştur²⁷.

Operasyonun detayları ile ilgili hükümet temsilcisi ve İstanbul milletvekili Şirin Ünal'ın açıklaması şöyledir: *"Operasyon 21 Şubat Cumartesi günü saat 18.30 sularında başlamıştır. Bu operasyon için bilhassa gece saatleri tercih edilmiştir. Zira, bölgede gerek YPG unsurları gerekse IŞİD unsurlarının gece saatlerinde harekât kabiliyetlerinin daha az oluşu göz önünde bulundurulmuştur. Öncesinde Türk Silahlı Kuvvetleri insansız hava araçları, termal kameralar ve bazı özel teçhizat ile bir dizi operasyonlar düzenlenmiştir. 18.30 sularında Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolunda bulunan bölgeden bir tim Genelkurmay Başkanlığımızın Görüntü İzleme Merkezine görüntü aktarmaya başlamıştır. Karargâhta Silahlı Kuvvetler Komuta Harekât Merkezi içinde bir operasyon merkezi oluşturulmuş ve buradan bu görüntüler takip edilmeye başlanmıştır. Operasyonun sevk ve idaresini buradan Sayın Başbakanımız bizzat kendisi takip etmiş ve yönetmiştir. Şanlıurfa'da bulunan 20. Zırhlı Tugay Komutanlığından çıkan Süleyman Şah*

24 “Türkiye'nin sınır dışındaki tek vatan toprağı: Süleyman Şah!”, www.haberturk.com, 01.03.2015.

25 1975'te türbenin ikinci yerine yani Karakozak'a taşınması esnasında Diyanet İşleri Başkanlığı adına görevli olan Tayyar Altıkulaç'ın anılarında da bu görüş yinelenmekte ve teyit edilmektedir.

26 https://www.jandarma.gov.tr/diger/dis_iliskiler.html, 10.02.2015.

27 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=37904.

operasyonunun birlikleri Suruç ilçesindeki Mürşitpınar Sınır Kapısı'ndan saat 21.00'de çıkış yapmışlardır. Tank ve zırhlı personel taşıyıcılarının da aralarında bulunduğu yaklaşık 100 araç ve özel birlikler Halep'in Münbiç ilçesine bağlı Karakozak köyü yakınlarındaki 10 dönümlük bir arazide bulunan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakoluna doğru ilerleyişe geçmişlerdir. Türkiye'den yirmi dört saat izlenen türbeye hareket eden özel birlikler yola çıktığı andan itibaren insansız hava araçlarımız tarafından takibe alınmıştır. İnsansız hava araçlarımızdan elde edilen görüntüler Genelkurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Komuta Harekât Merkezinde Sayın Başbakanımız, Millî Savunma Bakanımız, Genelkurmay Başkanımız ve kuvvet komutanlarımız tarafından saniye saniye izlenmiştir. Diyarbakır'dan kalkan F 16 uçaklarımız operasyon sürecince muharebe, hava devriyesi görevleri kapsamında verilecek her türlü görevlere hazır olmak üzere havada hazır beklemişlerdir. Bomba ve füze yüklü savaş uçaklarımız sınır boyunca keşif uçuşu yapmış, askerlerimize tehdit oluşturabilecek her türlü gruplara karşı da kesin olarak vur emri almışlardır. Türkiye sınırında konuşlandırılan Fırtına obüslerinin yönü topçu kalkanı oluşturulmak için bölgeye çevrilmiştir.

Şah Operasyonuna aralarında zırhlı araçların da olduğu yaklaşık 100 aracımız katılmış, Türk Silahlı Kuvvetlerinin seçkin birliklerinin yer aldığı konvoydaki tank sayısı da yaklaşık 40 olarak kaydedilmiştir. İlaveten, operasyonda 572 personelle Suriye'ye giriş yapılmıştır. Operasyon planlanırken tankların ve birliklerin yaklaşık iki saatlik sürede Süleyman Şah'a ulaşması hedeflenmiş ancak IŞİD'in tuzaklaması nedeniyle asfalt yollar kullanılamayınca zırhlı birlikler ve tanklar devreye girmiştir. Fırat Nehri kıyısındaki Süleyman Şah'a çamurlu araziden tanklarımız ulaşıp türbenin güvenliğini sağlamışlardır. Daha önce yeri iki kez değişen türbede yer alan Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah'ın ve 2 askerinin naaşları dualar eşliğinde araçlara yüklenmiştir. Naaşlar dâhil türbe içerisindeki kıymetler eserlerin herhangi bir saldırı hâlinde zarar görmemesi için çelik kasalar konulmuş, Süleyman Şah ve 2 askerinin naaşları alınarak Türkiye'ye getirilmiş ve bir karargâhımızda koruma altına alınmıştır. Ankara Antlaşması'ndan kaynaklanan haklarını kullanan Türkiye, Süleyman Şah Türbesi'nin geçici olarak yapılması planlanan sınırın 200 metre ötesindeki Suriye Eşmesi bölgesine tanklarını göndermiş ve 10 dönümlük araziye çevirmiştir; tepenin bulunduğu hâkim noktaya konuşlanmış ve türbenin geçici olarak inşa edilmesi planlanan Suriye Eşmesi'ne törenle Türk bayrağı çekilmiştir²⁸.

Bununla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisinde birçok tartışma meydana gelmiştir. Konu ile ilgili Meclise açıklama yapan Millî Savunma Bakanı İsmet Yılmaz şu açıklamalarda bulunmuştur: "Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 21 ve 22 Şubat 2015'te Süleyman Şah Saygı Karakolu'na yönelik olarak gerçekleştirilmiş Şah Fırat Operasyonu hakkında yüce Meclisimize Hükûmet olarak bilgi sunmak amacıyla söz almış bulunmaktayım. Bu vesileyle yüce Meclisi ve sayın milletvekillerini saygıyla selamlıyorum. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bu coğrafyanın, bin yıldan beri, bu aziz millete vatan olduğunun göstergelerinden biri de Süleyman Şah Türbesi'dir. Bilindiği üzere, Osman Gazi'nin dedesi Süleyman Şah'ın 13'üncü yüzyıldan bu yana Ca'berKalesi eteklerinde bulunan ve Türk mezarı olarak bilinen kabri, Türkiye ile Fransa arasında imzalanan 1921 Ankara Antlaşması uyarınca Türk toprağı olarak kabul edilmiş, Lozan Barış Antlaşması'nda da Ankara Antlaşması'nun hükümlerinin aynen geçerli olduğu teyit edilmiştir. Süleyman Şah Türbesi ata emaneti olarak dönem dönem yenilenmiş, bakım ve onarımı yapılmıştır. Bu türbenin yeri, önce, 1939 yılında kale içerisinde değiştirilmiş, daha sonra Suriye hükümeti tarafından Fırat nehri üzerine yapılan barajın dolarak sularının Ca'berKalesi'ni su altında bırakacağına görülmesi üzerine 1975 yılında Süleyman Şah Türbesi Ca'berKalesi'nden Halep'e bağlı Karakozak köyündeki Fırat'ın doğu yakasına taşınarak ikinci kez değiştirilmiştir. Bu arada, Ca'berKalesi'nin en yakın Türk sınırına olan uzaklığının yaklaşık 90 kilometre, Karakozak

28 http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=37904.

köyündeki karakolun en yakın Türk sınırına olan uzaklığının ise yaklaşık 30 kilometre olduğunu da belirtmek isterim. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bu bir millî davadır, her partinin ortak sorumluluğunda olan bir davadır. Bu operasyona karşı çıkan dış güçlerin kim olduğuna bakıldığında bu operasyonun ne kadar yerinde ve doğru olduğu da görülecektir. Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kadar -Mustafa Kemal Cumhurbaşkanımız döneminde de dâhil olmak üzere- ata emaneti olarak gördüğü Süleyman Şah Türbesi'ne hizmet etmeyi, ecdada saygının bir gereği olarak görmüş ve yerine getirmiştir. Bu aziz millet, bu yurdu kendisine vatan yapanları her zaman hayırla yâd etmiştir. Bugün bu topraklarda özgürce, başımız dik olarak yaşıyorsak bunu ecdadımıza borçlu olduğumuzu biliyoruz. Bu bilinçle onların hatırasına sahip çıkmayı bir borç, bir görev olarak görmekteyiz. Onların tarihe sığmayacağını, bir gül bahçesine girercesine bu kara toprağa girenlerin aziz hatırasına her ne yapılsa az geleceğini, onları ancak ebediyetlerin istiap edeceğini, Orhan Şaik Gökyay'ın ifadesiyle "Bu vatan toprağın kara bağrında/ Sıradağlar gibi duranlarıdır"²⁹ demiştir.

Dışişleri Bakanlığı'ndan ise operasyon sonrasında konuyla ilgili şu değerlendirmelerde bulunulmuştur: "Suriye sınırları içindeki Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu, bilindiği üzere, uluslararası hukuk temelinde anlaşmalarla kayda geçirilmiş bir Türk toprağıdır. Türbe ve müstemilatı; Ca'berKalesi eteklerinde ilk yapım tarihinden bu yana bir dizi yıkım, taşınma ve yeniden inşa faaliyeti geçirmiştir. Son olarak, baraj inşaatı nedeniyle 1975'te bugünkü yerine taşınmıştır. Suriye'de devam eden çatışmalar ve süregiden istikrarsızlık ortamı, sınırimızdan 37 km. uzaklıktaki Münbiç İlçesinin Karakozak köyünde bulunan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu'nun ve büyük bir fedakarlık ve kahramanlık örneğiyle burayı bekleyen Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin güvenliğine yönelik ciddi bir risk oluşturmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu, Süleyman Şah'ın kabriyle birlikte, bu defa, Suriye'de sınırimıza mücavir Suriye Eşmesi köyünün kuzeyinde ve aynı büyüklükteki araziye geçici olarak taşınmıştır. Güvenlik mülahazaları temelinde hayata geçirilen sözkonusu geçici nakli kubur işlemi, Süleyman Şah Türbesi ve müstemilatının anlaşmalarla tespit edilmiş statüsünde herhangi bir değişiklik anlamına gelmemektedir. Süleyman Şah Türbesi'ni ve Saygı Karakolu'nda görevli personelimizi emin kılacak Suriye içindeki bu geçici nakil işlemi 22 Şubat 2015 tarihinde tamamlanmıştır"³⁰.

Süleyman Şah Saygı Karakolu'nun Tahliyesine İlişkin Cumhurbaşkanlığı tarafından yapılan açıklamada, "Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu'nun yeri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yaptığı başarılı bir operasyon neticesinde değiştirilmiş bulunmaktadır. Sevk ve idaresini bizzat takip ettiğim, Sayın Başbakanımızın ve Genel Kurmay Başkanımızın hareket merkezinden bizzat yürüttüğü bu operasyon, ecdadımızın bizlere emaneti olan Süleyman Şah Türbesi'ni, savaş şartlarının hakim olduğu Suriye'de daha güvenli bir mevkiye nakletmeyi amaçlamıştır. Gece boyu gerçekleştirilen Şah Fırat operasyonu, Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu'ndaki tüm emanetler ve orada görev yapan askerlerimiz, salimen ülkemize getirilmiş bulunmaktadır. Operasyon, devletimizin kararı ve uygulamasıyla başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Süleyman Şah'ın naaşı, askerlerimiz tarafından kontrol altına alınan ve şu anda bayrağımızın dalgalandırıldığı, Suriye sınırları içinde sınırimıza 200 metre mesafede bulunan Eşme bölgesine nakl-i kubur ile getirilecektir. Daha önce iki defa yeri değiştirilmiş olan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu, yine uluslararası hukuk ve anlaşmaların bir gereği olarak yeni mekanında bayrağımızı dalgalandırmaya ve ecdadımızın hatırasını yaşatmaya devam edecektir. Herhangi bir çatışmanın yaşanmadığı operasyon sırasında, kaza sonucu bir askerimiz şehit düşmüştür. Kendisine Allah'tan rahmet, ailesine ve yakınlarına başsağlığı diliyorum. Her türlü takdirin

29 <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil5/ham/b06201h.htm>.

30 http://www.mfa.gov.tr/no_-70_-22-subat-2015_-suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolunun-gecici-nakli-hk.tr.mfa.

*fevkindeki bu başarılı operasyonu gerçekleştiren Hükümetimizi ve Silahlı Kuvvetlerimizi, şahsım ve milletim adına tebrik ediyorum*³¹." denilmiştir.

Sonuç

Selçuklulardan Osmanlı dönemine ve nihayet günümüze değin kadim bir Türk toprağı olma özelliğini sürdüren Süleyman Şah türbesi ve türbeye mücavir bölgedeki bir kısım toprağın Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parçası olması sebebiyle bu konunun önemi ve hassasiyeti ortadadır.

Caber Kalesi'nde bulunan Süleyman Şah Türbesi'nin bulunduğu yerdeki belirli bir toprak parçasının yeni Türk devletine kazandırılması ile ilgili tarihi süreç içerisindeki gayretler, Misak-ı Milli ruhu ve anlayışıyla anlamlı bir uyumu ortaya koymaktadır. Caber Kalesi'nde Süleyman Şah'ın naaşının bulunduğu Türk mezarının Türkiye'ye bırakılması, buraya Türk bayrağının çekilmesi ve bu yerin Türk askerleri tarafından korunması ile ilgili kısım, Türkiye'nin sınırlarını belirleyen ve halen geçerli olan Lozan Antlaşması'nın Toprak Meseleleriyle ilgili bölümünün 3. Maddesinde Ankara Antlaşması'na atıfla aynen teyit edilmiştir. Lozan Antlaşması'nda Ankara Antlaşması'nın 8. Maddesi yani Türkiye ile Suriye sınırı meselesinin hali haliye varırsa da aslında Ankara Antlaşması'nın tüm maddelerinin Lozan'daki komisyon tarafından kabul edildiği anlaşılmaktadır. Daha sonra Türkiye-Suriye sınırlarını tam ve net olarak belirlemek üzere bir Tahdidi Hudut Komisyonu oluşturulsa da bu komisyon istenilen neticeye ulaşamamıştır. Nihayetinde Ankara'da 30 Mayıs 1926 tarihinde imzalanan 'Türkiye ve Fransa Arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi' ile sınır meseleleri büyük ölçüde halledilebilmiştir. Süleyman Şah türbesindeki mülkiyet ve hakimiyet hakkı Lozan Antlaşması'nın ilgili maddeleriyle (Ankara Antlaşması'nı teyit ederek) Türkiye'ye verilmiştir. Bu antlaşmaya istinaden uluslararası hukukta 1975'e kadar Caber bölgesindeki toprak parçası Türkiye'nin eksklavı³² olarak belirtilmiştir. Bu durum 1975 ile 2015 yılları arasındaki türbenin ikinci yeri olan Karakozak bölgesi için de geçerlidir. Türbe 2015 yılında üçüncü defa yer değiştirerek Suriye Eşmesi'ne taşındığından türbe ve türbeye mücavir bölgedeki Türkiye'nin eksklav hakkının net ve açık bir şekilde ortaya konması için Türkiye ile Suriye Hükümetleri arasında yapılacak yeni bir antlaşmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Süleyman Şah türbesinin tarihi süreç içerisinde taşınması meselesiyle ilgili yapılan çalışmadan önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Her şeyden önce makale içerisinde de arşiv belgeleri ışığında değerlendirildiği şekliyle Süleyman Şah türbesinin ilk defa Sultan II. Abdülhamit döneminde inşa edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre türbe ancak 1892 tarihinde tamamlanabilmiştir. 20. Yüzyılın başlarında Süleyman Şah'a ait kabrin bulunduğu bölge ile ilgili çok sınırlı düzeyde bilimsel çalışma bulunmaktadır. Bu dönemi aydınlatıcı nitelikteki nadir çalışmalardan birisi olan Gertrude Margaret Lowthian Bell'in, 'Amurath To Amurath' isimli eserinde Arapların Neshabah olarak isimlendirdikleri Caber Kalesi'nin kuzey batı kısmında bulunan minareye benzetilen kulenin önündeki tepede küçük modern yapıda bir Türk mezarının bulunduğu kaydedilmektedir ve bu civardaki tek mezarın bu yapı olduğu belirtilmektedir. Bu mezar Neshabah minaresi ya da kulesi ile Caber Kalesi'nin merkez noktası arasındaki bir tepe üzerindedir. Yalnız Bell burada bu tespiti yaparken Süleyman Şah yerine yanlışlıkla ya da bir bilgi eksikliğiyle Yavuz Selim'e nispet edilen bir 'Türk Mezarı' yapısından bahsetmektedir (Bell, 1911, s. 49).

31 <http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/252/92370/suleyman-sah-saygi-karakolonun-tahliyesine-iliskin-aciklama.html>.

32 Siyasi coğrafya açısından, tamamen başka bir siyasi bölgenin sınırları dahilinde yer alan siyasi bölgeye Anklav toprak, siyasi olarak bağlı olduğu bölgeye coğrafi açıdan bağlı olmayan, bu bölge ile arasında başka bir siyasi bölge bulunan siyasi bölgeye de Eksklav (Exclave) toprak denilmektedir. Eksklav, bir ülkenin topraklarının bir kısmının başka bir ülkenin toprakları tarafından çevrilmesi olarak da ifade edilmektedir. Bu bilgi için bkz. http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/exclave?q=exclave, <http://dictionary.reference.com/browse/enclave>., ayrıca bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Anklav_ve_eksklav.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

1921 Ankara Antlaşması'nın 9. maddesi incelendiğinde Süleyman Şah'ın mezarının bulunduğu yer olarak bizzat kalenin iç kısmı işaret edilmektedir.

Yüzellilikler kapsamında yurt dışına çıkarılan ve 1929 yılında Süleyman Şah türbesini ziyaret ederek gözlemlerini kaleme alan Refik Halit Karay, kale içerisindeki türbeyi ziyaret etmiştir. Refik Halit Karay eserinde, "Mezar bugün de yerinde... Caber Kalesi'nin minaresi tepesinde³³." ifadelerini kullanmıştır.

Burada eldeki verilere göre şu tespitlerde bulunulabilir:

1. 1922 tarihli ATASE'den elde edilen ve Tahdidi Hudut Komisyonu'na gönderildiği anlaşılan ve Türk toprağını belirleyen krokide Süleyman Şah'ın kabri kalenin içinde değil, kalenin dışındaki 1938-1939 sürecindeki yeni yapılan karakol binasına yakın bir yerde gösterilmektedir. Bu kroki bir taslak planı ifade ettiğine göre 1922'de türbenin hala kalenin içinde bir yerde olması düşünülebilir. Krokide Süleyman Şah'ın kabrinin(planlanan yeni yer) yakınında bir Zavar Binası(O dönemde karakol olarak kullanılması ihtimali yüksek bir yer), Bayrakdar hazretlerinin ve seccadecibaşının harap türbeleri kırmızı ile işaretlenmiştir. Bu bahsi geçen kişilerin Süleyman Şah'ın yanında yatmakta olan kişilerle aynı olması ve 1939'da ya da 1922-1939 yılları arasındaki bir tarihte türbenin ikinci yerine taşınması hadisesinde birleştirilmeleri kuvvetle muhtemeldir.

2. Jandarma Genel Komutanlığı'nın resmi internet sitesindeki ve Suruç Kaymakamlığı'nın 1996'da çıkardığı Suruç İlçe Yıllığında 1938'de modern bir karakol binasının Caber Kalesi dışında ve kalenin önlerinde bir yerde inşa edildiği ve bir yıl sonra 1939'da karakolun yanına eski türbenin tarihi önemine ve özelliğine mütenasip bir türbe yapılarak buraya nakledildiği belirtilmektedir.

3. 1920 ile 1946 yılları arasında Fransız manda yönetiminin izniyle Caber Kalesi içinde Fransız arkeologlar bir dizi kazı çalışması yapmış ve bu çalışmanın sonuçları günümüze değin yayınlanmamıştır. Bu minvalde kale içinde restorasyon çalışması da yapılmıştır. Burada dönemin Türk Hükümeti'nin bir izni söz konusu olmadığına göre Türkiye'nin 1922 tarihli bahsi geçen krokiye göre kale dışındaki bir yeri Türk toprağı olarak kabul ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Buna göre 1938-1939 sürecinde eski türbenin kale içerisinden yeni türbe yapısına taşınması ihtimali yüksektir. Jandarma kayıtlarının vurguladığı taşınma 1939'da gerçekleşmiş olabilir; böyle olmadığını düşünsek dahi kalenin içindeki türbe 1922 ile 1939 yılları arasındaki bir tarihte de taşınmış olabilir. Çünkü ancak 30 Mayıs 1926 günü Ankara'da imzalanan 'Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi', 1921 tarihli Ankara Antlaşması'nın ana hatlarıyla belirlediği Türkiye-Suriye sınırını açıklığa kavuşturduğu gibi anlaşmanın bazı hükümlerinin uygulama biçimleri ayrıntılarla belirlenmiş, ayrıca yeni hükümler de getirmiştir.

4. Ankara Antlaşması'nın Caber Kalesi ile ilgili hükmüne göre Süleyman Şah'ın kabrinin kale içerisinde olduğu belirtilmektedir. Caber Kalesi'nin bulunduğu yerin yüz ölçümü yaklaşık 54.000 metrekaredir (Tonghini, 1998, s. 17). Türkiye'nin Caber bölgesinde sahip olduğu toprak parçası ise 8797 metrekaredir. Bu 8797 metrekarelik alanın ne zaman ve hangi antlaşmayla ya da protokole³⁴ göre belirlendiği noktasında elde net ve açık bir vesika bulunmamaktadır. 1936 tarihli Bayındırlık Bakanlığı'nın çizdiği krokide 8797 metrekarelik toprak parçasına vurgu yapılmaktadır. Buradan hareketle 1921-1936 yılları arasında geçen süreçte gerek Süleyman Şah türbesinin kale dışındaki yeni yerine taşınması gerekse de bu bahsi geçen türbe etrafındaki 8797 metrekarelik Türkiye'ye ait alan ile ilgili Türkiye ile Fransa arasında bir gizli protokolün yapılmış olması ihtimali çıkarımında bulunulabilir.

33 Bu konuda Refik Halit Karay'ın gözlemi için bkz. Karay, a.g.e., s. 47-51.

34 1921 sonrasında oluşturulan Tahdidi Hudut Komisyonu çalışmalarında ve 1926 Fransız İtilafı'nda bu konuya değinilmediği anlaşılmıştır.

5. 1938-1939 sürecinde Türk Hükümeti'nin yapmış olduğu karakolun ve yeni türbe yapısının Abdülhamit döneminde yaptırılan türbe ile aynı plana sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla ilgili, makale içerisinde ilgili kısımlara konulan II. Abdülhamit dönemi türbe planı ile 1938-1939 sürecinde yapılan yeni türbenin resmi arasındaki konum ve plan farkının dikkatlerden kaçmayacak ölçüde aşikar bir durum arz ettiği ortadadır.

6. 1975 yılında Tabka Barajı sularının tehdit etmesiyle birlikte Suriye ve Türk yöneticilerinin yaptığı bir anlaşmaya istinaden türbe Karakozak'taki ikinci yerine taşınmıştır.

7. 21 Şubat 2015'te de Türk Hükümeti'nin aldığı stratejik bir kararla türbe Türkiye sınırına yakın Suriye Eşmesi'ne taşınmıştır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV VESİKALARI

Genel Kurmay Başkanlığı ATASE Arşivi

ATASE, İDH. 7-047-1.

ATASE, İSH. 630-15aa.

ATASE, İDH. 8-005-1.

ATASE, İDH.8-005-2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 297. 27. 11.

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 305. 76.6.

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 302. 58. 8.

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4, 3.

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4, 2.

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 319. 58. 4, 1.

BCA, 030. 0. 018. 001. 002. 76. 58. 17.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, İ. DH. 924. 732. 48. 001. 001.

BOA, YPRK. SGE, 9.110. 002. 001.

BOA, İ. DH. 849. 068137. 002. 001.

BOA, İ. DH. 924. 73.248. 001. 001.

BOA, İ. DH. 924. 732. 48. 001. 001.002.

BOA, İ. DH. 849. 068137. 001. 001.

BOA, İ. DH. 924. 73248. 004. 001.

BOA, BEO. 38210. 286560. 003. 001.

The National Archives

NA, CAB/24/164, C.P. 64(24).

CMD. 1556, Turkey No. 2(1921).

NA, CAB/24/164, p. 97-99.

2. KİTAPLAR

ALTIKULAÇ, Tayyar, *Zorlukları Aşarken*, İstanbul: Cilt I, II. Baskı, Ufuk Yayınevi, 2012.

BELL, Gertrude Margaret Lowthian, *Amurath To Amurath*, London: Richard Clay & Sons, Limited London 1911.

KARAY, Refik Halid, *Bir İçim Su*, İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi, 1982.

KAYA, Yakup, Görkem Ozan ÖZALP, *Süleyman Şah Türbesi/Bir Vatan Toprağı*, Ankara: Atlas Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2015.

TONGHİNİ, Cristina, *Qal'at Ja'bar Pottery : A Study of a Syrian Fortified Site of the Late 11th-14th Centuries*, New York: Oxford University Press, 1998.

3. MAKALELER

ÖZKAN, Asaf, "Caber Kalesi ve Türk Mezarı", Erzurum: *Atatürk Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü.

YUND, Kerim, "Caber Kalesi", *Hayat Tarih Dergisi*, Yıl 6, Sayı 2, Mart 1970.

4. SÜRELİ YAYINLAR

96' *Suruç İlçe Yıllığı*, Şanlıurfa: Suruç Kaymakamlığı Yayınları, 1996.

T.C. Bayındırlık Bakanlığı, *Bayındırlık İşleri Dergisi*, Ankara: Yıl 2, Sayı 8, 1936.

T.C. Bayındırlık Bakanlığı, *Bayındırlık İşleri Dergisi*, Ankara: Yıl 4, Sayı 11, 1938.

5. İNTERNET KAYNAKLARI

<http://dictionary.reference.com/browse/enclave>.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Anklav_ve_eksklav.

<http://www.gerty.ncl.ac.uk/>.

<http://www.haberturk.com/dunya/haber/933339-iste-ates-hattindaki-turk-turbesinin-ici>.

http://www.mfa.gov.tr/no_-70_-22-subat-2015_-suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolunun-gecici-nakli-hk.tr.mfa.

http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/exclave?q=exclave.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=37904.

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil5/ham/b06201h.htm>.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

<http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/252/92370/suleyman-sah-saygi-karakolunun-tahliyesine-iliskin-aciklama.html>.

https://www.jandarma.gov.tr/diger/dis_iliskiler.html.

www.haberturk.com, “Türkiye’nin sınır dışındaki tek vatan toprağı: Süleyman Şah!”.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

KAYA, Y., ÖZALP, G.O., Cumhuriyet Döneminde Süleyman Şah Türbesi’nin Taşınması Sorunu, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/5 Spring 2015, p. 245-266, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8304>, ANKARA-TURKEY